

Inhoudstafel

Woord vooraf	XIII
Deel I De bron, bouwstof voor de kennis van het verleden	1
1. De notie bron	1
1.1 Bronnen: bewuste creaties?	2
1.2 De vormeigenschappen: geschreven en ongeschreven bronnen	4
1.2.1 Geschreven bronnen	4
1.2.1.1 Verhalende of literaire teksten, tussen 'Dichtung und Wahrheit' (J.W. von Goethe) - egodocumenten	5
1.2.1.2 Diplomatische teksten	9
1.2.1.3 Bronnen van de sociale boekhouding	10
1.2.2 Ongeschreven bronnen	10
1.2.2.1 Materiële voorwerpen	10
1.2.2.2 Orale tradities	11
2. Onderscheid tussen bron en historisch werk	12
3. Van gesproken naar geschreven woord en terug? Evolutie van de bronnentypes en hun complementariteit	14
3.1 Schrift en alfabet	14
3.2 De drukpers: schaalvergroting en uitdieping	16
3.3 Woord en beeld	20
3.4 Mondelinge bronnen: orale overlevering, orale geschiedenis	23
4. Impact van communicatie- en informatie-technologie op de productie van bronnen	27
4.1 Snelheid en kwaliteit van de overdracht	27
4.1.1 Eerste fase: te voet, vóór het gebruik van het paard	27
4.1.2 Tweede fase: gebruik van het paard	28
4.1.3 Derde fase: mechanische media	28
4.2 Functies van de communicatiemedia	29

INHOUDSTAFEL

4.3	Impact van de communicatie in de huidige samenleving	35
4.3.1	De wereld van de communicatie: <i>a global village?</i>	35
4.3.2	De impact van de communicatiemedia: naar een collectief geheugen en de verleiding van de manipulatie	36
4.4	Kortsluitingen in de informatiestroom	40
5.	Stockeren en produceren van informatie	42
5.1	Waarom bronnen bewaren?	42
5.2	Waarom gingen zoveel bronnen verloren?	44
5.3	Toename van het bronnenbestand	47
5.4	Consulteerbaarheid van de bronnen	48
5.5	Waar worden bronnen bewaard? Het archief als zingevende instelling	50
5.6	De bewaarplaats van de archivalia is niet onschuldig	54
5.7	Het drukken van historische bronnen	56
	Bibliografie	60
	Deel II Technische analyse van de bron	65
1.	De vele vormen van vervalsing	67
1.1	Totaal onbetwiste bronnen	67
1.2	Intellectueel falsum	67
1.3	Materieel falsum	67
1.4	Pastiche	69
1.5	Kopie	71
2.	Het ontmaskeren van de falsaris	74
3.	Clio's laboratorium	79
3.1	Paleografie	79
3.2	Diplomatiek	81
3.3	Archeologie: ontrouwe minnares van Clio?	82
3.3.1	Geschiedenis van de archeologie: van antiquarische interesse tot wetenschap	82
3.3.2	De archeoloog aan het werk (I): prospectie	86
3.3.3	De archeoloog aan het werk (II): opgraving van de sites en interpretatie van vondsten en bevindingen	89
3.3.4	Datering van de gegevens	90
3.4	Statistiek	93

3.4.1	Doel	93
3.4.2	Methode	94
3.4.3	Cliometrie van de New-Economic History	99
3.5	Andere hulpwetenschappen en technieken	100
4.	Kritische diagnose van de individuele bron	102
4.1	Herstellingskritiek of tekstkritiek	104
4.1.1	Diverse vormen van de teksttraditie	104
4.1.2	Techniek van de herstellingskritiek	105
4.1.3	Kritiek op de methode-Lachmann	109
4.1.4	Correctie en haar grenzen en toekomst	112
4.1.5	Kritisch apparaat	113
4.2	Oorsprongskritiek	113
4.3	Ontleningskritiek of oorspronkelijkheidskritiek	115
4.4	Interpretatiekritiek	117
4.5	Gezagskritiek	119
4.6	Bevoegdheidskritiek	121
4.6.1	Nauwkeurigheid van de waarneming	121
4.6.2	Begrijpen van de feiten	122
4.6.3	Glaubensunwilligheid	125
4.6.4	Bewustzijnsgraad	125
4.7	Rechtzinnigheidskritiek	125
4.7.1	Feiten verdraaien of verzwijgen	125
4.7.2	Opzettelijke en onopzettelijke getuigenissen	126
4.7.3	Ontmaskering van de verdraaiing	126
	Bibliografie	128

Deel III De historische bewijsvoering: van klassiek historisme naar interdisciplinariteit 133

1.	Kritische juxtapositie van de bronnen	135
1.1	Confrontatie van de getuigenissen: relativiteit van de formele regels, de casus Watergate	135
1.1.1	Mythe van de unanimiteit	139
1.1.2	De meerderheid krijgt ongelijk; woord tegen woord: een onoplosbare patstelling?	140
1.1.3	Hard bewijs	141

INHOUDSTAFEL

1.2 Redeneringen in het positieve	142
1.2.1 Analogische inductie	142
1.2.2 Redenering met hypothesen	143
1.2.3 Falsificatietechniek	144
1.2.4 Waarschijnlijkheidsredenering	146
1.2.5 Tegenfeitelijke redering (<i>counterfactual reasoning</i>)	146
1.3 Redeneringen in het negatieve: het zwijgen van de bron	147
2. De feiten: bouwstoffen voor de historicus	149
2.1 Zijn feiten eenmalig of recurrent?	149
2.2 Grote en banale feiten en hun kenbaarheid	150
2.3 Harde feiten en opinies	156
2.3.1 Van mentaliteitsgeschiedenis naar geschiedenis van de representatie	156
2.3.2 Opinies, geruchten en legenden	160
2.3.3 De afstand in de tijd tussen historicus en feiten: het spagaat van de eigentijdse geschiedenis	164
3. Het decoderen van de motivaties van de historische acteurs	170
3.1 Ideologie, godsdienst, klerikalisme, antiklerikalisme	170
3.2 Sociaal-economische situatie	175
3.3 Rassen en racisme	176
3.4 Ecologie en biologie	178
3.5 Wetenschap en techniek	183
3.6 Macht	185
4. Van verhaal naar structuur en terug naar het verhaal: de geschiedenis op de golven van de interdisciplinariteit	188
4.1 De sociale wetenschappen: de invloed van de grote theorieën	190
4.1.1 De grote theorieën: Marx, Weber en Durkheim	191
4.1.2 Methodologische vernieuwing	198
4.2 De interdisciplinariteit aan het werk: een historiografische wandeling I	211
4.2.1 De <i>Annales</i> en de 'nieuwe sociale geschiedenis'	212
4.2.2 'Nieuw links' en 'new history'	222
4.2.3 <i>Micro-storia</i> , nieuwe cultuurgeschiedenis en narrativisme	226
4.3 De 'linguistic turn': taal, tekst en tekens of de geschiedenis en de verlokkingen van het postmoderne denken	230
4.3.1 Belang van linguïstiek, semantiek en semiotiek	230
4.3.2 Traditie en vernieuwing in de filologische methodes	231

4.3.3	Belang van de semantiek	232
4.3.4	Belang van de semiotiek	235
4.3.5	Belang van de hermeneutiek: beschrijven of speuren naar wetmatigheden?	238
4.3.6	Structuralisme, poststructuralisme en postmodernisme: aandacht voor het discours	242
4.3.7	Het kritisch realisme als uitweg?	247
	Bibliografie	251

Deel IV De historische synthese of het specifieke van historische kennis 263

1.	De factor tijd: verandering en continuïteit.	
	Een historiografische wandeling II	265
1.1	Teleologie of theologie: rechte-lijn-theorieën Geschiedenis en Filosofie als tweelingen	265
1.2	De nationale geschiedschrijving: verwetenschappelijkt geloof in de rechte lijn? Van de natiestaat naar de 'lieux de mémoire'	267
1.3	Lineair denken en indelingen van de geschiedenis: de omstreden evidentie van de historische periode	275
1.4	Cyclus-theorieën	277
1.5	'L'histoire immobile': geschiedenis zonder verandering	282
2.	Oorzakelijkheid	285
2.1	De ondraaglijke onzekerheid van de ongrijpbare oorzaak	285
2.2	De zoektocht naar oorzaken van verandering	288
	2.2.1 De oorzaak van de interne dynamiek, het individueel gedrag en publiek optreden	288
	2.2.2 De uitleg van het conflictmodel	291
	2.2.3 Evolutie of revolutie, het volk of de elite?	292
	2.2.4 Generatie als uitleg	295
	2.2.5 Individu en de anonieme massa als verklaring: de massa of de 'sterke man'?	297
3.	De geschiedenis: nuttig en nodig?	301
3.1	Manipulatie van het verleden	301
	3.1.1 De geschiedenis gemanipuleerd: Clio als prostituee	302
	3.1.2 Geschiedenis en engagement: Clio als bevrijdster	306
3.2	De wortels van de West-Europese geschiedschrijving, een historiografische wandeling III	312

3.2.1	Religie en staat: in den beginne waren de grote verhalen	312
3.2.2	De mens centraal in Renaissance en Verlichting	318
3.2.3	De 19 ^{de} en 20 ^{ste} eeuw: vaktechniek, professionalisering en atomisering	321
3.3	Objectiviteit: a noble dream?	329
3.3.1	Subjectiviteit, bewust of onbewust	330
3.3.2	De historicus als rechter	333
3.3.3	Is objectiviteit dan toch bereikbaar?	335
	Bibliografie	337
	Registers	345